

АКТУАЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗБЛИЖЕННЯ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ І УКРАЇНИ

Юрій БАЖАЛ,
завідувач кафедри Національного університету «Києво-Могилянська академія»

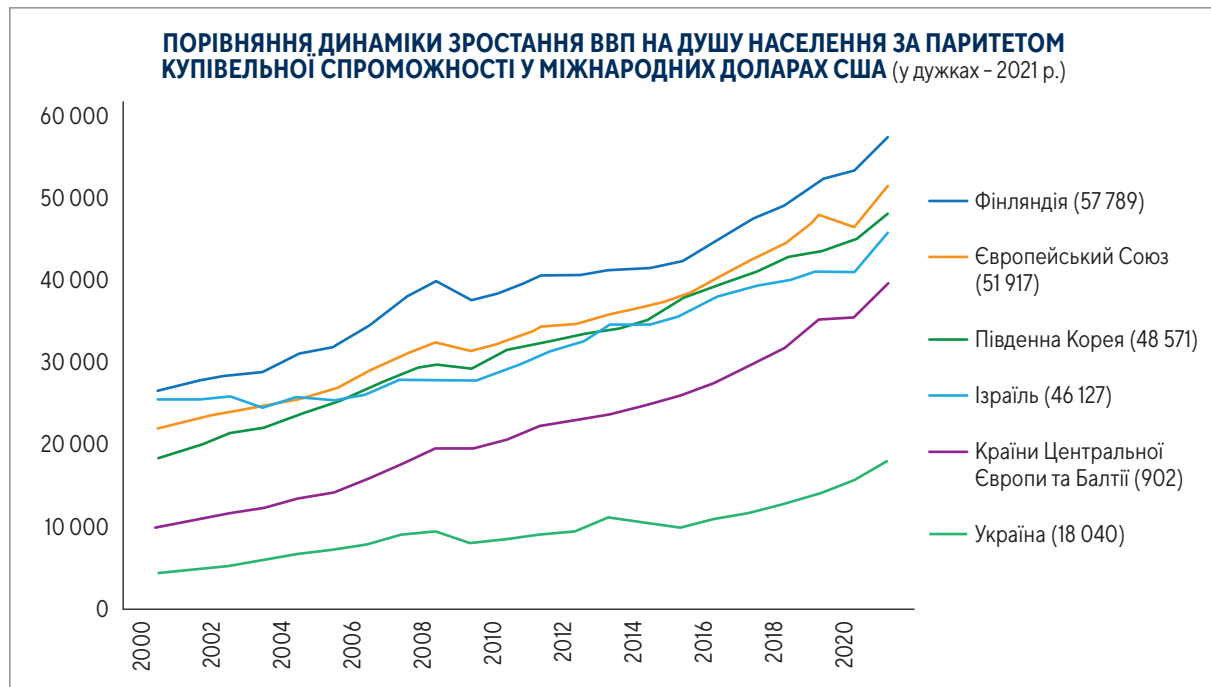
Економічна проблематика євроінтеграційних процесів залишається актуальною не тільки для постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), а й для всіх країн Європейського Союзу (ЄС). Попри проголошений принцип розбудови ЄС – уніфікації економічного добробуту всіх залучених країн, на практиці досягнути цього не вдається ні серед «старих» країн ЄС, ні в групі нових, до якої входять країни колишнього т. зв. соціалістичного табору, де перебувала й економіка України. Аналіз процесів економічного розвитку висхідних країн Східної Європи та України показує, що цим країнам у конвергенційних процесах не вдалося суттєво покращити своє економічне становище за критерієм ВВП на душу населення, порівняно з більш розвинутими країнами, тобто наздогнати їх в економічних змаганнях. Такі тренди викликають занепокоєння багатьох урядів, бо обумовлюють появу в цих країнах кризових соціально-економічних явищ. Зазначені процеси також актуалізують концептуальні дискусії щодо методологічних засад успішної економічної політики, особливо, зважаючи на те, що стандартні рекомендації щодо факторів економічного зростання від прихильників неокласичної теорії не принесли позитивного результату.

В незалежній Україні ця проблематика була і залишається актуальною, як з огляду на провальні результати попередніх економічних політик щодо економічного зближення зі своїми західними сусідами, так і в контексті майбутнього післявоєнного відновлення та забезпечення реальної перспективи євроінтеграції.

Звернемось до такого важливого індикатора рівня економічного розвитку країн, яким є ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у міжнародних доларах США. Цей показник був обраний, бо саме він використовувався в офіційній Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», де для нього був визначений цільовий орієнтир у 16 000 відповідних доларів США.

Україна у 2020 р. мала показник ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності на рівні 15 717 міжнародних доларів США, тобто фактично виконала цільовий орієнтир Стратегії «Україна 2020».

Досягнення такого рівня (а це є подвоєння ВВП на душу населення, порівняно з 2015 р.) вважалося експертами стратегії серйозним досягненням на терені економічної конвергенції України з країнами ЦСЄ. Однак, виконавши завдання зазначеної Стратегії, Україна не тільки не зблизилась до постсоціалістичних країн, а й ще більше відстала навіть від країн європейських аутсайдерів, які в 2000 р. були близькими за вказаним індикатором – Болгарії та Румунії, що продемонстрували відчутне економічне прискорення. Хоча країни ЦСЄ також не досягли бажаних результатів за критеріями економічного зближення європейських країн, але вони всі мали приблизно уніфікований темп зростання, який перевищував український і збільшував проти неї «розрив ВВП». Між тим, такі результати не призвели до принципової зміни місця цих країн в Європі за індикатором ВВП на душу населення, хоча слід відзначити успішні конвергенційні тренди Чехії, Литви й Естонії, до пояснення причин чого звернемось далі.

На діаграмі «Порівняння динаміки зростання ВВП на душу населення...»¹ представлено порівняння відповідних трендів середніх значень для ЄС, країн Центральної Європи і Балтії та України з країнами, які досягли видатних результатів у економічному «наздоганянні» (catch-up) розвинутих країн. Секрет такої успішності тісно пов'язаний з активною реалізацією цими країнами інноваційної моделі економічного зростання. Серед таких країн виокремлюються Фінляндія, Республіка Корея та Ізраїль. Їхні абсолютні значення індикаторів у принципі подібні загальноєвропейським і значно перевищують середні значення для країн Центральної Європи та Балтії. Проте в останніх роках хронологічної серії для цієї групи країн можна спостерігати ознаки зближення абсолютних значень ВВП на душу населення та темпів їхнього зростання з новими динамічними країнами.

Згідно з нашим аналізом, вказані позитивні зрушення обумовлені успіхами країн у запровадженні інноваційної моделі економічного розвитку, і є підстави стверджувати, що головним фактором політики успішного

економічного «наздоганяння» розвинутих країн менш розвинутих, тобто вирішальним чинником їхніх позитивних конвергенційних процесів, виступає запровадження політики формування інноваційної моделі економічного розвитку², у т. ч. у країнах Східної Європи³.

Концептуальні підвалини та обґрунтування практичної результативності цієї моделі закладені теорією економічного розвитку Йозефа Шумпетера. Ця теорія надає розуміння, чому саме інноваційна модель економічного зростання є найбільш успішною у вирішенні проблем економічної конвергенції (зближення) висхідних країн з розвинутими економіками. Це розуміння базується на методологічному винаході Й. Шумпетера, що «інновації» слід розглядати як особливий фактор економічного зростання, який генерує збільшення сукупної доданої вартості країни окремо від процесів, пов'язаних зі зростанням продуктивності існуючих традиційних виробничих ресурсів. У цьому сенсі інноваційна діяльність виконує роль основної детермінанти результативності політики та практики «наздоганяння» (catch-up). Теорія Шумпетера дозволяє обґрунтувати

¹ GDP per capita, PPP (current international \$) – High income. – World Bank Open Data, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=XD>.

² Бажал Ю.М. (2019). Innovations as crucial factor of the catch-up economic growth. – Наукові записки НаУКМА. Економічні науки, Том 4, Випуск 1, 2019. – С. 3-8.

³ Bazhal, Iurii. (2022). Innovation Policy to Solve Convergence Challenge for the Eastern European and Balkan Countries. In: Business Development and Economic Governance in Southeastern Europe, pages 195-209. Springer.

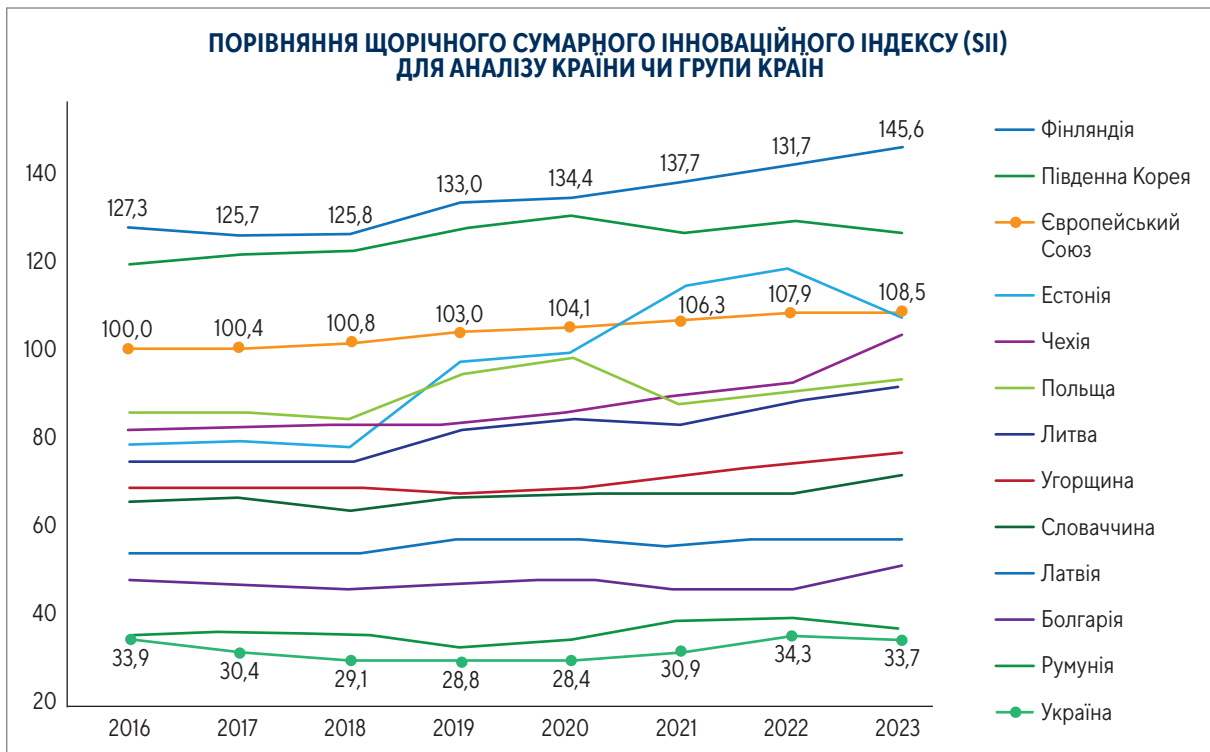
можливість прискореного економічного розвитку країни без історично сформованих ресурсних обмежень.

Підкреслимо, прискорення інноваційного розвитку визначено як перший пріоритет стратегій ЄС в XXI ст., особливо в Стратегії Європи 2020⁴. Для її реалізації розроблено спеціальне Європейське інноваційне табло⁵. У цьому документі класифікована система індикаторів інноваційного розвитку і розраховується сумарний інноваційний індекс країн (SII). На діаграмі «Порівняння щорічного сумарного інноваційного індексу...» представлена динаміка цих індексів для обраних країн.

Наведені дані підтверджують зроблений раніше висновок про значний вплив рівня

інноваційної діяльності на рівень економічного розвитку країн. Успіхи Фінляндії, Чехії, Литви, Республіки Корея, Ізраїлю, Польщі корелюють (чи перевищують) з середніми показниками по ЄС.

Отже, динамічна реальна (не риторична) імплементація інноваційної моделі економічного розвитку України повинна стати головним пріоритетом економічної політики щодо посилення і прискорення її євроінтеграційних процесів та успішності економічної конвергенції (зближення) з країнами Центральної та Східної Європи. Реалізація цього напрямку політики може здійснюватися шляхом більшого залучення України до діяльності Інноваційного Союзу ЄС для набуття у ньому більш органічного місця та офіційного статусу рівноправного членства.

⁴ EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). – European Commission, Brussels, 3.2010. COM(2010) 2020 final.

⁵ European Innovation Scoreboard 2023. – EU, 2023.